

Meninger hopper ikke fra hode til hode

Øyvind Dahl

I min avhandling *Malagasy meanings* beskriver jeg følgende (konstruerte) episode:

En kristen fra Innlandet på Madagaskar kommer til en (utenlandsk) misjonær og sier noe slikt som dette: «Vi gassere foretrekker dere fremfor gassiske prester. Dere er mer effektive, bedre organisert, mer utholdende. Sammen med dere vet vi hvor vi går, mens gassiske prester ikke kan planlegge fremover, de har ikke samme sansen for organisasjon.» Misjonæren føler seg smigret ved uttalelsen, samtidig som han føler ubehag ved kritikken mot sin gassiske kollega.

Nå viser det seg at den samme gasseren møter en gassisk prest og gir følgende betoelse: «Du vet, det er ingen som kan lede den gassiske kirken slik som dere gassiske prester. For det første forstår vi dere når dere snakker, og vi behøver ikke velge ordene når vi snakker til dere, dere forstår hva vi mener ... Mellom oss gassere forstår vi hva vi mener, selv om bare halve ordene er sagt; dere gassiske prester har menneskekunnskap, mens 'vazaha' misjonæren (utlendingen) haster blindt avsted uten evne til innlevelse.»¹

Denne episoden skal danne utgangspunkt for denne artikkelen om interkulturell kommunikasjon, kommunikasjon mellom ulike kulturer. Vi skal se hvordan kommunikasjonsteori kan hjelpe oss til å analysere denne episoden slik at vi blir i stand til ikke bare å forklare hva som skjer i disse samtalene, men hvordan vi kan innrette oss slik at vi kan bli bedre til å forstå hverandre og kommunisere med hverandre i fremtiden. Sentalt i denne fremstillingen vil bruken av '*meningsmatrisen*' være, et verktøy som ble utviklet i arbeidet med avhandlingen.

1) ØYVIND DAHL: *Malagasy meanings : an interpretive approach to intercultural communication in Madagascar*, Stavanger 1993 [doktoravhandling], s 177-178, med referanse til RÉMY RALIBERA: *Vazaha et Malgaches en dialogue*, Fianarantsoa 1966, s 20-21, hvor episoden er hentet fra.

Litt kommunikasjonsteori

Ordet 'kommunikasjon' brukes om så forskjellige ting som veier og jernbaner, post, radio og fjernsyn, data- og telekommunikasjon, og interaksjon mellom mennesker (samtale ansikt til ansikt, kroppsspråk, språkbruk). Vi skal i denne artikkelen konsentrere oss om det siste, samtale eller samhandling ansikt til ansikt mellom mennesker. I slike situasjoner overfører vi, og tolker (avkoder), meldinger.² Ordet 'kommunikasjon' har en latinsk opprinnelse. Det bygger på verbet '*communicare*', som har to viktige betydninger: 'å overføre' (eng. '*to impart*', '*to transmit*') og 'ha felles', 'ha del i', (eng. '*to share*').³

Disse to ulike grunnbetydningene finner vi igjen i to ulike retninger innen kommunikasjonsforskning. Den første vil jeg kalle '*overføringstradisjonen*'. Det dreier seg der om en lineær overføring av meldinger fra avsender til mottaker. Den andre vil jeg, i samsvar med kommunikasjonsforskeren John Fiske,⁴ kalle '*den semiotiske tradisjonen*'. I denne er man mer opptatt av hvordan de to kommunikantene tolker tegnene eller meldingen som overføres. Er f.eks. '*sharing*' av mening mulig?⁵

Overføringstradisjonen går tilbake til kommunikasjonsingeniørene som hadde som oppgave å overføre informasjon fra et punkt til et annet med minst mulig feil. De var opptatt av avsenderens og mottakerens rolle, kanalens beskaffenhet, mulige støykilder og hvordan tilbakemelding kunne bidra til korreksjon av meldingene som ble sendt. Overføringsaspektet er altså det grunnleggende. Det er utarbeidet en rekke forskjellige kommunikasjonsmodeller som alle har til felles en lineær overføring av en melding (eng. '*message*') fra A til B.⁶ Mer avanserte modeller tar også med innkoding og avkoding, som må gjøres av henholdsvis avsender og mottaker (jf. figur 1 nedenunder). Suksessen i kommunikasjonen kan måles i hvor stor grad overføringen av meldingen kan foregå på en riktig måte, dvs. med minst mulig forvrengninger. Innenfor overføringstradisjonen fokuserer man gjerne på hvordan man kan utvikle større ferdigheter i kommunikasjonen (eng. '*skills of communication*'), ved å formulere presise uttrykk, ved å redusere støykilder, ved aktiv lytting, ved

2) I engelskspråklig kommunikasjonsteori blir ofte ordet '*message*' brukt om det som overføres fra avsenderen til mottakeren. Dette ordet blir ofte oversatt med 'budskap' på norsk. Men i vanlig norsk språkbruk tenker vi oftest at et budskap er meningsfylt, har et ideinnhold. Poenget i kommunikasjonsteorien er at meldingen er nøytral, meningen blir tilskrevet meldingen av deltakerne i kommunikasjonen.

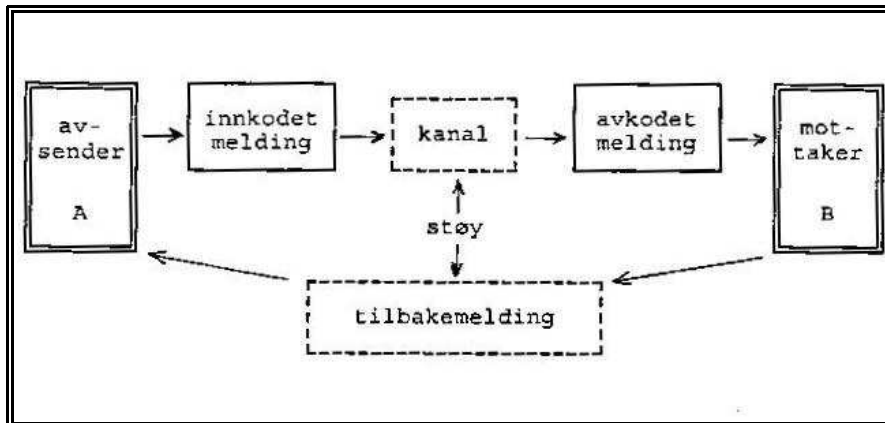
3) *Oxford Latin dictionary* / P.G.W. Glare (ed.), Oxford 1982, s 369.

4) JOHN FISKE: *Introduction to communication studies*, London 1982².

5) Fiske kaller den første for prosesstradisjonen, JOHN FISKE: op.cit. Dette er et misforståelig begrep, fordi det også i den semiotiske tradisjonen foregår en gjensidig prosess der teksten eller meldingen skal fortolkes (avkodes).

6) Jf. note 2.

å stille klargjørende spørsmål til senderen slik at innkoding og avkoding kan gjøres mer presis.

Figur 1: En kommunikasjonsmodell innenfor overføringstradisjonen

Modellen forteller noe viktig om kommunikasjon. Det er 'noe' (et tegn, et ord, en lyd, en hendelse) som overføres fra A til B. Det er altså alltid et lineært aspekt ved en kommunikasjon. Modellen viser også tydelig at det kan skje feil ved overføringene. Forskerne forsøker derfor å kartlegge hvordan slike feil kan begrenses. Modellen har imidlertid en viktig svakhet. Den gir inntrykk av at A ved å overføre en melding til B har kommunisert noe meningsfylt som – bare feilkildene blir redusert – uten videre er begripbart for B. Studiet av interkulturell kommunikasjon har tydelig vist at dette ikke uten videre er tilfellet. Problemet ligger nemlig i at A og B, som befinner seg i kulturer med ulike erfaringer eller ulike kulturelle referanserammer, kanskje tillegger dette 'noe', som blir kommunisert (tegn, ord, hendelse),⁷ ulike betydninger. I slike tilfeller fører overføringen (eng. *'transmission'*) ikke til kommunikasjon, men til miskommunikasjon. Det blir ingen *'sharing'*; det kommer ikke noen felles mening ut av en slik 'kommunikasjon'.

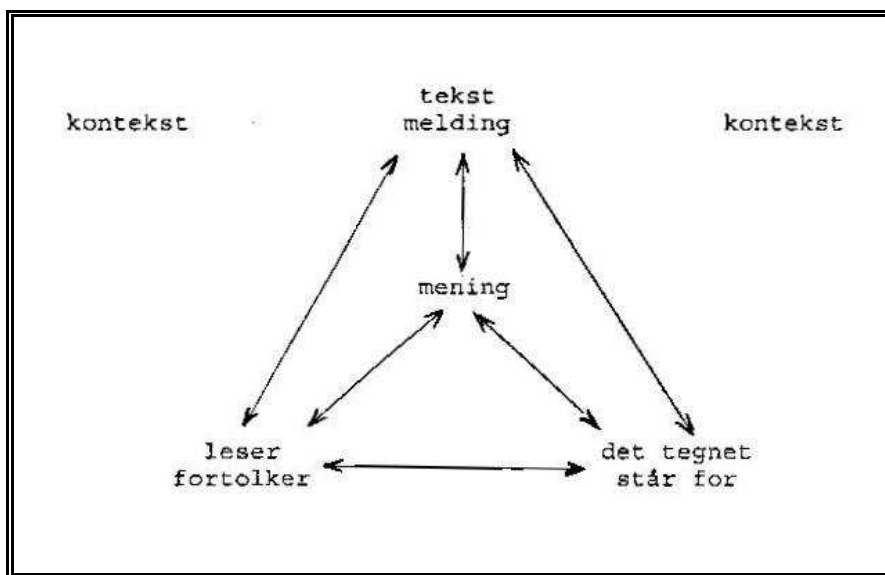
Den semiotiske tradisjonen skifter synsvinkelen fra det lineære aspektet ved kommunikasjonen til det som overføres, dette 'noe' som vi vil kalle 'tegnet' (gresk *σημε_ον* – herav 'semiotikk', 'semiologi', læren om tegn). Det viktige spørsmålet blir da hvordan ulike mennesker oppfatter tegnet eller tegnene – meldingen – som overføres.

Et sentralt begrep blir da den 'mening' som menneskene tillegger de meldingene som overføres. Men mening er ikke et teknisk begrep slik som

7) Det er dette 'noe' jeg har kalt melding ovenfor.

'overføring av data'. Meningen er ikke iboende i tegnene. Meningen blir tilskrevet tegnene av mennesker og er knyttet til menneskelig erfaring – oftest ulik menneskelig erfaring. Derfor kan vi si at meninger ikke hopper «fra hode til hode», som det står i overskriften. Meldinger kan overføres fra en person til en annen, men ikke meninger. Mening kan bare tilskrives tegnene av deltakerne i kommunikasjonen. Vi må derfor se litt på hvordan mennesker gir mening til de tegn som omgir dem.

Et menneskes omgivelser – medmennesker, natur, mat og drikke, skikk og bruk – danner til sammen et miljø eller en 'kontekst' for mennesket. Innen semiotikken spiller analogien til en tekst en viktig rolle. Mening skapes når mennesker leser 'teksten' (meldingen) ut fra sin erfaringsbakgrunn, dvs. ut fra 'konteksten'. Det karakteristiske ved tegnet er at det står for noe annet enn seg selv. Det tegnet står for (konkret objekt eller abstrakt tanke), kan bare forstås ut fra erfaring med omgivelsene. Uten kontekst, blir heller ikke teksten forståelig.

Figur 2: En semiotisk modell som viser hvordan mening skapes i feltet mellom leser, tekst og det tegnet står for ('referent').

Relasjonene mellom leser (fortolker), tekst (melding) og det tegnet står for (eng. 'referent') er avgjørende for å produsere en mening hos leseren. Sier jeg 'kanin', er det avgjørende for forståelsen om du selv har erfaring med dette objektet. Videre er det ikke bare 'denotasjonen' som spiller inn – hva ordet betyr ifølge allmenn oppfattelse, eller ifølge et leksikon, men hvilke personlige

erfaringer og følelser du har med kanin, 'konnotasjonen'. Vekker det f.eks. gode minner eller avsky eller allergifornemmelser? Meningen ligger ikke implisitt i teksten eller meldingen, den produseres i møtet mellom leseren, teksten og den erfaringsbakgrunn leseren har. Oppvekst, kontakt med foreldre, kamerater og hendelser opp gjennom livet er avgjørende for holdninger, verdier og følelser, som igjen innvirker på hvilke meninger leseren skal tilskrive tekstene/meldingene. Meningsskapning er en stadig pågående prosess; den er dynamisk. Mennesket er ikke bare en passiv mottaker, men en aktiv meningsskaper. Meningen blir dermed knyttet til selve personen. «Meaning is embodied», sier Lakoff og Johnson.⁸ Oftest er det i samspillet mellom menneskene at meningene dannes. De er et resultat av 'forhandlinger' om meninger. Slik kan det utvikles felles meninger som gjør meningsfylt kommunikasjon mulig.

I tråd med dette vil en semiotiker ikke snakke om kommunikasjonens sammenbrudd. Han eller hun vil heller fremholde at du ikke kan ikke-kommunisere. Uansett hva du gjør eller ikke gjør, vil du og dine handlinger bli lest. Det at ulike mennesker oppfatter samme tegn på ulike måter og tillegger ulike meninger til samme hendelse, er heller et uttrykk for sosiale og kulturelle forskjeller. Man tolker ut fra ulike referanserammer, ut fra ulike meningsunivers. Det er slett ikke sikkert at ulike meninger nødvendigvis er noe negativt, det kan tvert imot være en kilde til rikdom. Kommunikasjonsproblemer behøver ikke ligge i selve den lineære overføringsprosessen, men i de ulike kulturelle og sosiale univers som menneskene er en del av og henter sine meninger fra. En forbedring av kommunikasjonen kan derfor bare oppnås ved at mennesker lærer hverandres språk og kultur bedre å kjenne. Da kan de i det minste forstå hvorfor den andre tenker og handler slik som han eller hun gjør.

Sosialantropologen Edward Hall har i flere av sine bøker pekt på betydningen av konteksten for forståelsen av interkulturell kommunikasjon. En 'høy-kontekst-melding' er etter hans definisjon en melding hvor «det meste av informasjonen ligger i den fysiske kontekst eller er internalisert i personen, hvor svært lite ligger i den kodede, eksplisitte, overførte del av meldingen». En 'lav-kontekst-melding' er kontrasten: en melding der «hovedtyngden av informasjonen ligger i den eksplisitte koden».⁹ Eksempelvis blir skandinaviske og anglo-amerikanske kulturer karakterisert som lav-kontekst kulturer. Vi legger vinn på å uttrykke meningen klart og konsist, gjerne i skriftlig form. Andre kulturer, som f.eks. de fleste asiatiske kulturene (Japan, Kina, Korea), karakteriseres som høy-kontekst-kulturer. Mye av det som formidles, vil i disse kulturene formidles gjennom omstendighetene og ikke i den uttrykte meldingen. De som er vokst opp i en slik kultur, lærer å tolke meldinger i kontekst – «å lese mellom linjene», som vi sier. Selvsagt finnes ingen rene lav- eller høy-kontekst kulturer, men tendensene synes klare.

8) GEORGE LAKOFF & MARK JOHNSON: *Metaphores we live by*, Chicago 1980, s 196.

9) EDWARD T. HALL: *Beyond culture*, New York 1976, s 79.

Meningsmatrisen

Det er i den kommunikasjonsteoretiske sammenheng som jeg har redegjort for ovenfor, en må forstå meningsmatrisen som ble utviklet i arbeidet med doktoravhandlingen min. Meningsmatrisen er et verktøy som kan brukes til å analysere kommunikasjonssituasjoner slik som episoden mellom gasseren og misjonæren som innledet denne artikkelen. Vi skal snart komme tilbake til den, men først må vi presentere verktøyet.

Et sosialt fenomen kan undersøkes på to forskjellige måter. Enten kan en betrakte det utenfra, beskrive det og vurdere det ut fra egne eller vitenskapelig felles etablerte kriterier om objektivitet, pålitelighet, etterprøvbarehet o.l. Eller en kan betrakte fenomenet innenfra, forsøke å være mest mulig åpen og lytte til menneskene som observeres, og beskrive og vurdere fenomenet mest mulig ut fra deltakernes egne premisser, ut fra deres egne verdier, holdninger og følelser. Den første undersøkelsesmåten kalles en '*etic*' tilnærming, den andre en '*emic*' tilnærming.¹⁰

En emic tilnærming i kulturstudier har som ideal at forskeren 'dukker ned i' den andre kulturen og forsøker å forstå den innenfra. Sosialantropologenes metode 'deltakende observasjon' er et uttrykk for et slikt ideal. Mest mulig forutsetningsløst skal en forsøke å bli en del av kulturen. Den norske sosialantropologen Fredrik Barth sier at det er som å bli som barn igjen.¹¹ Intensjonen er å finne meningskategoriene til de menneskene det gjelder. Derfor er innlevelsessevne, empati, en viktig ledetråd for forskeren som nærmer seg en fremmed kultur.¹² Samtidig er det viktig å være klar over at forskerens observasjoner aldri er forutsetningsløse. Enhver beskrivelse av den andre er alltid en fortolkning. Kulturen blir lest som en tekst ut fra leserens egne forutsetninger i semiotisk forstand (se ovenfor).

En etic tilnærming krever en viss distanse til observasjonene. Mens en emic tilnærming ikke er opptatt av sammenlikning mellom kulturer, men å forstå fenomenene innenfra, er hensikten med en etic tilnærming nettopp å kunne sammenlikne, å kunne vurdere fenomener i forhold til hverandre eller i forhold til en ytre standard. Metoden er nyttig når hensikten er å utvikle overordnede teorier, se sammenhenger eller forskjeller mellom ulike kulturer

10) Jeg har valgt den engelske skrivemåten for at betegnelsen '*etic*' ikke skal forveksles med adjektivet etisk, som refererer til etikken. Det var språkforskeren KENNETH L. PIKE som snekret disse ordene ut fra analogier i lingvistikken '*phonetic*' og '*phonemic*', «Etic and emic standpoints for the description of behavior», *Communication and culture : readings in the codes of human interaction* / Alfred G. Smith (ed.), New York 1966, s 152.

11) FREDRIK BARTH: *Andres liv og vårt eget*, Oslo 1980, s 18.

12) ØYVIND DAHL: op.cit., s 11.

eller meningsunivers. I studiet av kommunikasjon blir det viktig å danne seg en oppfatning av i hvor stor grad mennesker egentlig deler de samme meningene; med andre ord: 'sharing'-perspektivet blir viktig (se ovenfor). Videre vil studiet av kommunikasjon gi et bilde av hvordan meninger dannes og omdannes i møtet mellom mennesker. Forhandling om mening skjer der verdier og idealer møtes. Også i denne tilnæringsmåten ligger det selvsagt et fortolkende element. Det er viktig at forskeren er klar over at en fundamental objektivitet neppe er mulig. Derimot må en forsøke å gjøre resultatene etterprøvbare, altså slik at andre forskere kan utføre de samme studiene og kontrollere eller komme til tilsvarende resultater.

Meningsmatrisen kombinerer begge disse tilnærmelsene i en skjematisk form i tre trinn:

- ▶ *Trinn 1* definerer kommunikasjonssituasjonen som skal analyseres ut fra et etic perspektiv. Kommunikasjonen består alltid minst av to parter, A og B (i vårt eksempel er det 'gasser' og 'vestlig misjonær'). Det kan være en hendelse, en samtale; med andre ord: en melding som kan tolkes forskjellig ut fra ulike kulturelle ståsted.
- ▶ *Trinn 2* går inn på emic nivå. Her er det om å gjøre å avdekke hvilke referanserammer (verdier, holdninger, følelser, og tradisjoner) som gjør seg gjeldende på henholdsvis A og B's side sett fra deres eget ståsted.
- ▶ *Trinn 3* er en kombinasjon av emic og etic nivå. Her forsøker forskeren å ulede hvilke meninger henholdsvis A og B vil trekke ut fra sin egen referanseramme og som gjør seg gjeldende i kommunikasjonsmøtet. Ofte kommer det frem sider som hverken A eller B er oppmerksomme på fordi mange av konklusjonene i et kommunikasjonsmøte vanligvis trekkes ubevisst og uten dypere refleksjon.

Matrisen kan altså brukes til å analysere og forklare kommunikasjonssituasjoner som har forekommet. Men den kan også få en videre anvendelse, idet den kan brukes til å analysere og dermed forutse problemer som kan oppstå i en fremtidig kommunikasjonssituasjon.

Anvendelse

Men la oss nå forsøke å anvende dette teoretiske verktøyet på den episoden som ble beskrevet innledningsvis, der en vestlig misjonær (V) møter en gassisk (G) kristen lekmann. Den samme lekmannen møter deretter en gassisk prest (også G).

Trinn 1 (etic nivå):

Identifiser fokus for kommunikasjonen: 'meldingen'

- G til V Dere er effektive, bedre organisert, mer utholdende. Dere er rett frem. Gassiske prester kan ikke planlegge, har ikke organisasjonstalent.
- G til G Dere kjenner språk og kultur. Dere vet hva som ligger bak våre omskrivninger. Vestlige prester haster frem helt blindt og mangler innlevelsessevne.

Trinn 2 (emic nivå):

Identifiser de respektive kulturelle referanserammer

Vestlige misjonærer og gassere har svært ulike verdier som influerer ders handling:

Vestlige verdier

- vær selvstendig og uavhengig
- ta initiativ, gå rett på sak
- vær autonom
- vær saklig og følg argumentene i logisk rekkefølge
- unngå vage og skiftende posisjoner
- vis hva du mener og hva du ønsker å oppnå
- vær logisk og direkte
- vær eksplisitt og klar i det du sier
- legg størst vekt på ordene, ikke på konteksten omkring kommunikasjonen (lav-kontekst)

Gassiske verdier

- vær avhengig, bøy deg under autoriteten
- finn en felles sone før du åpner deg for den andre
- unngå stolthet og frekkhet
- observer partneren, bruk innlevelsessevne, vær smidig og føyelig
- ta vage, tentative og skiftende posisjoner
- ikke vis dine innerste følelser og meninger
- vær fleksibel og indirekte
- la meningene komme frem implisitt i det du sier
- legg størst vekt på konteksten, ikke på akkurat det som blir sagt (høy-kontekst)

*Trinn 3 (emic og etic nivå):**Utlede de respektive meninger ut fra de ulike referanserammene***Vestlig misjonær**

Den vestlige vil gi følgende karakteristikk av gasseren:

Negativt:

trøøs, falsk, feig, ustadig, inkonsistent, kan ikke holde ord, mangler selvspekt, mangler initiativ, mer opptatt av relasjoner enn med å få gjort jobben

Positivt:

smilende, vennlig, fleksibel, spontan

Gasser

Gasseren vil gi følgende karakteristikk av den vestlige:

Negativt:

brå, ubehøvlet, sjokkerende, tøff, rå, arrogant, mangler fleksibilitet og tilpasningsevne, mangler innlevelses-evne, mangler respekt for eldre

Positivt:

uavhengig, innflytelsesrik, organisasjonstalent

Meningsmatrisen viser seg her som et hendig verktøy til å analysere en episode som ikke umiddelbart er tilgjengelig. I utgangspunktet kan man spekulere på hvorfor gasseren sier det han sier til henholdsvis den vestlige misjonæren og til den gassiske presten. Når man kjenner gassiske verdier på emic nivå, blir det ikke så merkelig. Den omgangsformen som anses mest korrekt i Innlandet av Madagaskar, preges nettopp av *'katten-rundt-grøten'*-retorikk, hvor ordene velges for å skape den riktige atmosfære for samtalen. Konteksten blir dermed viktig, også som nøkkel til å forstå innholdet i kommunikasjonen. Kunsten er å snakke om en sak uten å nevne den direkte. For en som kommer utenfra og ikke er vant til en slik omgangsform, krever det en god del innlevelse for å forstå hva den andre sikter til. For den som er vokst opp med disse forutsetningene, blir det uutsagte gjerne tatt for gitt, man forstår og misforstår etter beste evne.

På den annen side er den vestlige misjonærens uttrykksformer og handlinger like vanskelige å forstå for gasseren som gasserens fremgangsmåte er for den vestlige partneren. Når man har fått kartlagt de vestlige verdiene på emic nivå, blir også den vestlige misjonærens frustrasjoner og direkte og ubehøvlede utspill lettere å forklare. Derfor kan denne meningsmatrisen også være et godt hjelpemiddel for gasseren til å forstå både egne og andres tanker og handlemåte.

Meningsmatrisen viser hvordan de oftest skjulte og ubevisste forutsetningene på emic nivå influerer kommunikasjonen på etic nivå. Pater Rémi Ralibera, som dette eksemplet egentlig stammer fra, sier i sin analyse av episoden at objektivt har gasseren sagt en ting til den vestlige misjonæren og en annen ting til den gassiske presten. Men han har ikke løyet. Til misjonæren har

han bare nevnt dennes positive fortrinn og gasserens negative kvaliteter. Til den gassiske presten har han på samme måte sagt det positive om gasserne og nevnt de negative sidene ved 'vazaha'-misjonæren. Han har ikke vært en løgner, han har bare sagt deler av sannheten. Muligens har han ment alt det han sa både til misjonæren og til den gassiske presten.

Hvorfor handler gasseren slik som dette, spør Ralibera, og gir følgende svar:

«Fordi det som betyr noe for gasseren ... er *det vennlige, gode forhold* ('*la bonne relation, la bonne entente*') med den personen som er foran ham, som han skal leve sammen med og arbeide sammen med. Livet er mest behagelig når man er 'på god fot' med sine naboer. Å si alt som er sant, enten det er godt eller dårlig, er ikke bra når du møter ham ansikt til ansikt. Det kan gjøre at han føler seg uvel og ødelegge det gode forhold. Så la oss fortelle hverandre det som den andre vil like, det andre kan han selv gjette.»¹³

Når for eksempel den gassiske kristne gir sine betroelser til den gassiske presten, vil presten høyst sannsynlig legge til det utsagte (det som den andre personen ikke sa), bare for å få en omtrentlig ide om hva den andre virkelig mener. Gasseren er vant til å tolke det utsagte ut fra kontekst og atmosfære. Den vestlige på sin side, er ikke like vant til denne høy-kontekst-måten å kommunisere på. Han lytter til samtalen på lav-kontekst-måten, dvs. han hører bare de ordene som blir sagt og trekker ikke ut av situasjonen det som ikke blir sagt. Dette er, etter min mening, en av de mest alminnelige kilder til feilslutninger i interkulturell kommunikasjon mellom høy-kontekst gassere og vestens lav-kontekst forutinntatte mennesker. Gasseren på sin side vil ofte føle seg overrumplet og overkjørt av den vestliges direkte og utilsørete språkbruk. Han kan også føle seg sterkt forulempet og såret av den vestliges kritikk, om denne fremføres altfor åpent og direkte. Sannsynligvis vil han ikke gi uttrykk for det på en åpen måte; det ville kunne ødelegge det gode forhold. Han kan uttrykke sin reaksjon mer indirekte, f.eks. ved å sette ut rykter blant folk, ved å bruke mellommenn, eller ved å unnlate senere samarbeid.

Til slutt noen ord om kommunikasjonsteorien og meningsmatrisen som vi her har demonstrert bruken av. Kommunikasjonsteorien kan være et svært godt hjelpemiddel til å analysere kommunikasjon mellom mennesker både innenfor en bestemt kultur og på tvers av kulturgrensene. I flere sammenhenger har jeg hevdet at «kultur er en kode i bakhodet». Koder inneholder regler som styrer tilskrivningen av mening.¹⁴ Mange av disse kodene er ubevisste; vi er ikke engang klar over at vi har dem. Det er derfor jeg i utsagnet ovenfor referer til 'bakhodet', stedet for det ubevisste. Thomas Hylland Eriksen har i tråd med

13) RÉMY RALIBERA: op.cit., s 21.

14) En kode kan defineres som det meningssystemet tegnene er organisert inn i, JOHN FISKE: *Introduction to communication studies*, London 1982², s 40.

denne tankegangen sagt at kultur er det som gjør kommunikasjon mulig,¹⁵ og et annet sted at kultur er «det omskiftelige meningsfellesskap som gang på gang etableres når mennesker gjør noe sammen; som et aspekt ved en sosial relasjon».¹⁶ Den nære sammenhengen mellom kultur og dannelsen av mening kommer her tydelig frem. De tolkningsnøkler vi bærer med oss bevisst og ubevisst, blir til gjennom samhandling med andre mennesker. Derfor er de også dynamiske. Kulturen er omskiftelig, fordi vi hver dag møter nye impulser og kommuniserer med andre mennesker.

Det avgjørende for om meningsmatrisen skal kunne benyttes som et hjelpemiddel i analysen av interkulturelle kommunikasjonssituasjoner, er hvor godt man klarer å komme til bunns i kulturelle verdier på emisk nivå. Hvis man kan kartlegge de underliggende verdier, holdninger og følelser, blir mye av det som skjer på etic nivå mer forklarlig og innlysende. Det er faktisk en god logikk i våre interkulturelle kommunikasjoner når vi ser dem i lys av denne matrisen. Vi ser også lettere hvordan meninger dannes i semiotisk forstand, hvordan felles meninger forhandles frem i samspillet mellom mennesker, og hvordan meningene kan sprike og volde problemer dersom dette samspillet mangler. I avhandlingen min finnes flere eksempler på anvendelsen av denne meningsmatrisen på det gassiske materiale jeg har samlet. Videre inneholder avhandlingen også flere faglige diskusjoner om hvordan en fortolkende tilnærming kan kaste lys over interkulturelle kommunikasjonssituasjoner i sin alminnelighet.

15) THOMAS HYLLAND ERIKSEN & TORUNN ARNTSEN SØRHEIM: *Kulturforskjeller i praksis : perspektiver på det flerkulturelle Norge*, Oslo 1994, s 49.

16) THOMAS HYLLAND ERIKSEN: *Veien til et mer eksotisk Norge : en bok om nordmenn og andre underlige folkeslag*, Oslo 1991, s 59.